

Keywords: autopoietic information, information, informational horizon, metaphysics of a thing and being, phenomenology of information, thing as information, thing in itself

Anton P. Železnikar
Volaričeva ulica 8
61111 Ljubljana

Ta spis je poskus informacijskega razumevanja stvari samih in še posebej bitja samega. Vprašanje o informiranju stvari je postavljeno v obliki, kako stvari informirajo in ne le kaj informirajo. V spisu je pokazano, kako se to vprašanje navezuje na mejna filozofska vprašanja, vendar tudi, kako se fenomenologija informacije loteva vprašanja stvari na sebi.

Pri analizi stvari kot informacije je osnovno izhodišče formula »stvar informira«. Bit, bivanje, bistvo stvari so le informacijske projekcije stvari same na opazovalca, projekti stvari na opazovalčevo metafiziko kot informacijo. Informiranje stvari so vse (oziroma le) njene opaženo aktualne in opaženo potencialne fenomenologije, tako ali drugače (spontano) opazovalno projektirane in konstruirane oblike in procesi stvarne pojavnosti. Le informacijsko konstruirano stvari se opazovalcu kaže kot odkrito stvari, neodkrita stvari pa mu ostaja označevalec za to, kar kot informacijsko stvari ni prisotno.

Metafizika stvari ali bitja je njej svojska, notranja informacija, npr. totalna informacija bitja, bitjevska informacija. To ni informacija zunanjega opazovalca stvari ali bitja, je pa seveda informacija bitja o zunanjem svetu. Metafizika označuje pojavljajočo informacijo bitja v fizičnem sistemu bitja, ki jo bitje kot avtopoezni sistem producira, generira za svojo rast, življenje, preživetje, obnašanje itd. Z metafiziko postane bitje opazovalec na zavestni in nezavedni ravni, kot razumno in avtomatno (instinktno) bitje.

Metafizika stvari kot informacija je posplošitev, ki postane smiselno mogoča z razumevanjem metafizike živega bitja, z živim izkustvom. Stvar je bitje, proces, razpoznavna, razločljiva entiteta, informacija. Metafizika stvari je informacija znotraj sistema stvari neglede na njeno naravo, izvor, pojavnost. Metafizika je notranja fenomenologija, tako kot se pojavlja in učinkuje v notranjosti kot sistemu stvari (kot sistem v sistemu), ki je za zunanost na določen način neodkrit, z naravnimi in umetnimi čutili zunanjih opazovalcev le delno zaznaven. Zaradi

tega je ta pojavnost v določenem smislu nad-fizična, metafizična, v-fizična.

Informing of Things. This essay is an attempt of informational understanding of things in themselves and particularly of a being in itself. The question on informing of things is posted in the form »how do things inform« and not merely in the form »what do they inform«. This essay shows how this question concerns some boundary philosophic quests, but also in which way the phenomenology of information handles questions on things in themselves.

Within an analysis of thing as information, the basic point is the formula »thing informs«. Being and essence of a thing are only informational projections of a thing in itself onto observer, projects of things on observer's metaphysics as information. Informing of a thing are all (or only) its actually or potentially observed phenomenologies, in this or the other observable (spontaneous) way projected and constructed forms and processes of real occurrences. Only the informationally constructed of a thing shows itself to the observer as the revealed of the thing; the unrevealed of the thing remains to the observer as a marker for that which as the informational of thing is not present yet.

Metaphysics of a thing or being means the thing characteristic, inward information, for instance, the total information of a being, the being-own information. Metaphysics is not information belonging to the outward observer of the thing or being, however, it is certainly a being's information concerning the outward world. Metaphysics marks all occurring information within the physical system of being, produced as information of a being's autopoietic system, generated for a being's growth, life, survival, behavior, etc. By metaphysics, a being becomes the observer on conscious and unconscious level, as a reasonable and as an automaton-like (instinctive) being.

Metaphysics of a thing as information is a generalization which becomes senseful through the understanding of a being's metaphysics, through a live experience. Thing means being, process, recognized, distinct entity, information. A thing's metaphysics is information inside the system of a thing, regardless of its nature, origin, occurrence. Metaphysics is the inner phenomenology, as it appears and performs within the system of a thing (like a system embedded in a system); to some extent, in the exterior of thing, metaphysics might be not revealed or only partly perceived by natural or artificial sensors of outward observers. This is the reason to call this phenomenon in the figurative sense as trans-physical, meta-physical, in-physical.

1. Uvod

Obravnavajo, ki jo začenjamo, je posplošitev, spominjanje in razumevanje (hermenevtika) neke poti, ki jo je prehodil misleči popotnik skozi stoletja, od *grške* forme (»eidos«, »morfe«) do *latinske* »informatio«, od filozofskega pojmovanja biti do sodobnega zavedanja informacije; nikoli prepričan, da je sploh kaj novega odkril v svojem spontanem in krožnem iskanju, v vračanju k vedno novi tavnološki spontanosti. Toda pot kot usmeritev je bila vendarle tudi nova, sproti nastajajoča, ki se je odpirala vselej, ko so stopinje zadele na sledi še neodkritih odtisov informacijske pojavnosti [Železnikar, OWI].

Kot živa bitja, kot ljudje, kot bitja zavesti zmoremo misel le v obzorjih svoje biološke lupine formacije živega (glej npr. avtopoeza, [Maturana, AC]). Ali je to povsem res? Kaj pa če se biološka lupina, njeno oblikovanje postopoma širi, nastaja hkrati s pojavnim naporom (učenjem) informacije [Nottebohm, BSN]? Karkoli odkrivamo, asociiramo, analiziramo, je vselej posebna informacijska situacija v obzorju trenutne osebne atitude, v domeni informacijskega stanja (vznemirjenosti, motenosti) živega bitja. Prav tu, v prostranstvu dinamične biološke olupinjenosti, je to, kar lahko imenujemo informacijska razprtost neznanega, nikoli doumljenega, totalno nevidnega, nemisljivega in prav zaradi tega razširljivega, prihajajočega. Tu sicer preneha človekova informacijska neposrednost, se omeji za lupino obzorja zavestnega, iz katere informacijsko še ne more izstopiti; toda onstran obzorja trenutnega razumevanja že čaka to, kar vstopa kot novo, ki bo razumljeno.

Izrecimo hipotezo: »Vse je informacija.« In že se najdemo v nenadejani, hipotetično nepremostljivi zadregi: »Kako oporekati, raziskati in dokazati, da biva informacijsko, ki ni informacijsko, ki ni tudi informacijsko pojavno. Kako oporekati, dokazati, izreči, da pojavno ni (tudi) informacijsko?«

Pojavno, vse kar se v tej ali oni obliki ali procesu pojavlja, je informacijsko osedanjeno. Pojavno zajema materialni in duhovni svet, njuno posebno in naposled skupno informacijsko pojav-

nost. Vsakršna pojavnost je oblika ali proces informacijskega nastajanja, prihajanja informacije v njeno pojavljanje. Tudi pravkar zapisani odstavki so lahko informacijski in lahko sprožajo nastajanje informacije v naslovnih (bralnih). Vobče tudi stvari »vznemirjajo« stvari (reči), vplivajo na njih, jim spreminjajo njihovo pojavnost, strukturo in organizacijo. Fenomenologija stvari se kaže prav kot informacijska pojavnost.

Besedilo o informaciji, ki nastaja, literarizira pojem (*lat.* suspicio, *nem.* der Begriff, *angl.* notion) informacije in hkrati destabilizira kanon vsakršne filozofije, njen epistemološki patos in prizadevanje, da bi bila resničnostni ali zdravorazumski opis sveta. Filozofija in z njo tudi filozofija informacije je le metafizični produkt filozofa, zgodba filozofskega akterja v določenem informacijskem stanju, njegovo informiranje. In v tem sta etimološki patos in resničnostna pretenzija (domišljava prevzetnost) lahko le literarna okraska, posebnosti, namenjeni uživalcu filozofske, znanstvene, to je umetelne literarne informacije.

Informacijsko je vse, kar je opazovalno distinktivno (razločljivo), analitsko in sintetsko oblikovano, preiščeno, asociirano v informacijske entitete in iz njih. Informacija se oblikuje iz različnih dobro in slabo oblikovanih informacijskih enot, povezano in svobodno nastajajočih, urejenih in blodečih informacijskih drobcev (lumpov). Tudi informacijsko oblikovanje, povezovanje, spajanje, prepletanje informacijskega, je informacijski pojav, informacijsko nastajajoča oblikovalna entiteta.

Informacija je aktivno-pasivna pojavnost, oblikovalna in učinkovalna (*angl.* forming and impacting) in oblikovana (*angl.* formed and impacted), procesirajoča in procesirana hkrati. Vsebuje torej nekaj, kar ji omogoča oblikovanje in procesiranje (oblikovalce in procesorje), in nekaj, kar lahko oblikuje in procesira, kar bo oblikovano in procesirano. Pri tem se vloge aktivnega in pasivnega v informaciji izmenjujejo, aktivirajo in pasivizirajo, informacijsko prekrivajo, prepletajo in seveda nastajajo. V matematičnem jeziku bi bila informacija rekurzivni objekt, enota in entiteta, ki bi bila hkrati operand in operator v spreminjajočem in nastajajočem pomenu zadevne entitete.

2. Informiranje stvari

Postavimo tole začetno formulo razmisleka o stvari sami (stvari na sebi): »Stvar informira.« Stvar je (biva) tako, kot informira. Stvar informira, če je, če obstaja, postaja, nastaja, izginja, preminja. Informiranje stvari kaže to, kar stvar v svojem nastajanju (obstajanju, propadanju) je. Bit stvari je njeno informiranje. Bistvo stvari se kaže, razkriva, prihaja v prisotnost z informiranjem stvari. Stvar informira sama po sebi (po svoji naravi, v sebi, zunaj sebe). Informiranje stvari so vse njene aktualne in potencialne fenomenologije, vse različne oblike in vsi različni procesi njene pojavnosti. Informacijski fenomeni stvari so lahko zaznavni in zakriti, odvisni od opazovalnih zmogljivosti opazovalcev.

Vprašanje o stvari (*lat. res, angl. thing, nem. das Ding*) smo postavili informacijsko (netradicionalno), to je drugače, kot ga postavljajo filozofi. Za filozofe je stvar razločljivi, števnii individuum, zunajzavestno bitje, realni, resnični, pojavnii predmet (*nem. der Gegenstand*, dobesedno protistanje, slov. tudi pred-met, proti-stvar). Informacijsko je stvar, informacijski pojav, tudi kot zavestna informacija. Stvari sestavljajo stvarni svet oziroma stvarnost, ki je zunaj realnega doživljanja predmetnosti. Seveda je stvarnost tudi mišljenje kot informacijski proces živih korteksov. Stvari, ki so stvari le, v kolikor informirajo, sestavljajo stvarnost (carstvo, prostranstvo, prostor, domeno, območje, polje) informacije. Informacijsko so stvari poljubne entitete, ki vplivajo na stvari, tudi same nase, in so vplivane s stvarmi, tudi same s seboj. Informacija ni nič drugega kot pojavnost ali fenomenologija stvari, neglede na (fizikalno, fiziološko, informacijsko ali drugo) naravo fenomenologije.

Heidegger izreče na začetku svojega disputa o stvari [WIT, 2] kratkomalo tole: »Vprašanje „Kaj je stvar?“ je eno tistih, s katerimi ni mogoče ničesar začeti. Več kot to o tem ni potrebno reči.« Ta citat kaže predvsem na težavnost odgovaranja na staro filozofsko vprašanje, ki vprašuje o bistvu, pojmu stvari kot stvari, stvari na sebi (*angl. thing-in-itself, nem. Ding an sich*), njeni biti. Vendar

vsaka konkretna stvar konkretno informira in na določen način informira tudi vprašanje o stvari kot stvar (entiteta) človekove metafizike, natančneje zavesti. Ta zadnji izrek kaže na dvoumnost, krožnost in spontanost govorjenja o stvari. Za opazovalca, za opazovalno informacijo stvari, je stvar to, kar je stvar kot pojav za opazovalca (*angl. thing-for-us, nem. Ding für uns*). Stvar informira opazovalca le do te mere, kot ga lahko informira, kot lahko opazovalec informacijo stvari kot informacijske pojavnosti sprejme, razume, informacijsko konstruira.

Kaj je stvar, ki informira? To je prvo vprašanje, ki si ga postavi opazovalec v obliki, kaj je stvar na sebi (npr. Kant). Vprašanje po kajstvu stvari je le delno, partikularno usmerjeno vprašanje, omejeno s pomenom vpraševalne besede »kaj«. Kajstvo stvari zadeva v bistvu le informacijsko statiko (definicijo) stvari, čeprav v obliki skrajnega (mejnega) pojma mogočega spoznavanja, saj navadno izpušča vprašanja z vpraševalnimi besedami »kako«, »zakaj«, »kje«, »kam«, »komu«, »odkod« itn., ki dodatno vznemirjajo opazovalčevo pozornost. Kajstvo stvari je na ravni koncepta stvari, je konceptni model stvari, vselej delna, na poseben način (npr. znanstveni) oblikovana informacija, tj. pojmovna formula.

Kako stvar informira? To je drugo vprašanje, ki zahteva odgovor o informiranju stvari kot informacije in o informiranju informacije kot stvari. Tako kot informacija pogojuje svoje informiranje, tudi informiranje pogojuje svojo informacijo. Ali, tako kot je stvar oblika s svojo vsestransko fenomenološko procesnostjo, je tudi proces z raznoliko pojavno oblikovnostjo. Vpraševalna beseda »kako« sproža vprašanja o bivanju stvari, o njenem pojavljanju, nastajanju, spreminjanju, propadanju, izginjanju, to je o njenem informiranju.

Zakaj stvar informira? Informiranje stvari je posledica njene narave, njenih pojavnosti, ali rečeno v znanstvenem jeziku, njenih fizikalnih, kemijskih, fizioloških, bioloških, psiholoških, družbenih fenomenologij, od katerih ima vsaka svojo informacijsko ozadje, svoj jezik in s tem specifično razumevanje stvari kot pojava. Vprašalna beseda »zakaj« nosi specifični informacijski naboj opazovalne komune, ki vprašanje

postavlja, je tedaj postavljena v okvir komunalne (skupinske) inteligence kot informacije.

Kako je stvar informirana? Informirano stvari je stvar sama v svoji pojavnosti, tj. v svoji trenutni oblikovnosti in procesnosti. Informirano stvari je to, kar je s stvarjo kot stvarjo nastalo in postalo, kar se informacijsko razvija glede na trenutno strukturo in organizacijo stvari, glede na njen položaj v okolju, glede na njeno attitudo (stanje, držo, konstelacijo). Informirano stvari je tako odvisno od informiranja stvari same in informiranja drugih stvari. Informirana stvar ima pomen vplivane, od sebe in okolja, od drugih stvari odvisne stvari.

Stvar, ki informira, stvaruje. Uvedba glagola »stvarovati« omogoča izražavo splošne informacijske formule: »Stvar stvaruje.« Tako kot rečemo povsem normalno »informacija informira«, »bit je«, »bivajoče biva«, »misel misli«, »razum razumeva«, »ime imenuje«, »pesnik pesnikuje« itn. pa ni več jezikovno normalno, če rečemo »Bog boguje« (angleščina dopušča »God gods«), »bistvo bistvuje«, »Petra petruje«, »Slovenija slovenuje« itn. Formula »stvar stvaruje« je bistvena, ker izraža krožno ali cirkularno naravo informacijske pojavnosti stvari, ki je po naravi stvari tudi avtentična, avtonomna, svojska, samobitna, samoproduktivna (samoohranjajoča), samoreferenčna, samorefleksivna itd.

Formula »stvar stvaruje« kot informacija kaže tudi spontano nastajalno naravo stvari, ki stvaruje in s svojim stvarovanjem informira. Spontanost bivanja stvari je v njeni materialni, duhovni, družbeni naravi, vplivih in vplivanjih, ki so spontano informiranje stvari, ki stvaruje.

Bivajoče stvari je prav njeno informiranje. Informiranje je aktivni (procesni) in pasivni (oblikovni) princip stvari. Stvar sama (stvar na sebi) je strokovni termin Kantove spoznavne teorije: stvar je od spoznavnega subjekta nedotaknjena (nespremenjena) stvar. Konstitucija čutilnih organov in struktura in organizacija razumevanja v korteksih popačijo stvar samo v t.i. videz (*nem.* die Erscheinung). Te omejenosti spoznavnega procesa nikakor ni mogoče preseči in vsled tega ostane stvar sama za človeka načelno nespoznavna. Tako je mogoče stvar le misliti in

pojmem stvari na sebi postane tako mejni problem mišljenja. Vendar je zavedanje te omejenosti bistveno, ker kaže na omejenost človekovih spoznavnih (informacijskih, metafizičnih) sposobnosti.

Bistvo stvari je lahko le to, kar stvar informira (izkazuje) v informacijskem sprejemniku, kar je skozi informiranje lahko stvarno izraženo in izrazljivo o stvari v misleči substanci. Bistvo stvari je tedaj njeno razumevanje kot pojav (videz) stvari v primerjavi z razumevanjem drugih stvari. Zahteva po objektivnosti razumevanja, realnosti stvari same se tako prenese na opazovalca kot imperativ, kot zahteva, da naj bo opazovanje, kolikor je sploh mogoče, objektivno, tj. stvarno.

Bit stvari bi bila njena nespremenljiva, za vselej opredeljiva narava, popolnost, mejna vrednost predstavljivega, to je »je« stvari same. Bit stvari bi učinkovala, informirala kot podatek o stvari, ki je vselej enak in s svojo enakostjo (ponovljivostjo) informira druge stvari. Stvar kot bit ne bi bila informirana (vplivana), bila bi lahko razpoznana kot dokončna resnica (narava) stvari kot biti stvari, kot stvari same.

V čem je razlika med informiranjem materialnih in duhovnih stvari? Tako kot je materialno lahko videno, slišano, tipano, vonjano, okušano ali preko naravnih senzorjev posredovano, je duhovno lahko percipirano, koncipirano, opazovano, pojmovano, razumljeno. Pri živem bitju postane tudi materialno-informativno in materialno-informirano prej ko slej, v okviru možnosti nastajanja avtopoeznega sistema, transformirano v metafizično-informacijsko, to je v duhovno, zavestno in nezavedno. Materialne stvari informirajo preko čutilnih organov telo in kortekse živega bitja, kjer nastaja duhovno kot informacija. V okviru bitja je seveda tudi vsaka njegova duhovna informacija materializirana, npr. z molekularnimi oblikami in njihovo fenomenologijo (raznovrstno procesnostjo) v celicah, celičnih populacijah, korteksih, telesu. Materialno sicer pogojuje duhovno, vendar tudi duhovno vpliva na oblikovanje materialnega, npr. na nastajanje nevronov, njihovih povezav in mrež [BSN].

O informiranju stvari lahko izrečemo tole pov-

zemajočo misel: stvar informira in opazovalec stvari je z informiranjem stvari (s stvarnim informiranjem) informiran le do stopnje, ki jo kot informacijski opazovalec zmore (premore, s svojo spoznavno informacijo razumeva). Informiranost opazovalca o stvari je celo bistveno (lahko pretežno) odvisna od njegove informacijske zmogljivosti sprejemanja informiranja stvari. V tej pogojenosti se skriva tudi vsakokratna problematičnost fenomenološkega vzklika »k stvari sami«. To vzklikanje ne daje pričakovanih rezultatov, če je opazovalec nezadostno, neprimerno, neintencionalno odprt za informirajoči nagovor stvari same. Neglede na značilno informacijsko zmogljivost opazovalca in prav zaradi te njegove značilnosti (informacijske specifičnosti), informiranje stvari same ne more biti nikoli v celoti sprejeto: bit stvari kot informacija ostaja tako nedokončna, nedosegljiva, vselej drugače zakrita spoznanju opazovalca.

3. Informacija živega bitja

Živo bitje je živa entiteta (tubit), npr. biološka celica, nevron, celična populacija, organizem, korteks, živo bitje (rastlina, žival) kot avtonomna, spontano bivajoča celota živih enot. Živo bitje je intimna informacijska spojenost, soodvisnost in informacijska kooperacija, medsebojno razumevanje njegovih enot. Kaj je informacija živega glede na materialni ustroj bitja (živi sistem), glede na različne življenjske pojave v tem ustroju in glede na zunanje informacijske vplive na ta ustroj?

Metafizika kot informacija živega bitja bo označevalec (marker, kazalec) za totalno informacijo bitja samega (stvari), za celotno živčno, telesno, signalno, substancialno, življenjsko informacijo, ki je primitivno strukturirana in visoko organizirana informacijska pojavnost bitja. To je razširjena, posplošena in redefinirana opredelitev metafizike kot pojavnosti svobodnega, spontanega, cirkularnega, skratka življenjskega informiranja živega bitja (ali vobče stvari). V okviru redefiniranega in razširjenega pojmovanja informacije se s tem ponuja tudi razširjeno pojmovanje metafizike kot informacije. Zakaj je izbira s tem

pomenom opredeljenega termina »metafizika« smiselna?

Vobče ima stvar svojo metafiziko. V živem bitju označujemo z metafiziko informacijsko fenomenologijo v okolju tako imenovane avtopoeze (samoproduktivnosti) bitja [AC]. Metafizika kot informacija je celotna duhovna, upravljalna, odločevalna, vedenjska informacija, informacijska vseobsežnost telesa (npr. živčnega sistema, možganov, imunskega sistema, mišljenja, obnašanja, razumevanja). Informacijsko totalno ima mnogoteri pomen: miselno, signalno, pojavno aktualno in informacijsko mogoče v okviru bitjevske avtopoeze; informacijsko pojavno, ki zadeva vsakršno pojavnost živega individuuma kot biološko-materialnega in duhovnega bitja, bitjevsko informiranje v sebi, iz bitja v okolje in iz okolja v bitje.

Metafizika je tako vselej informacijska pojavnost, ki je različno opredeljevana. Aristotelso pojmovanje metafizike (v delu, ki je sledilo njegovi Fiziki) ima svoj izvor v spisih Aristotela kot živega filozofa. Ta metafizika je nauk o pojmovnih strukturah oblikovanja znanja, vključno izkustvenega. Z njo se npr. uvaja razumevanje osrednjih kategorij, kot so oblika/materija, akt/potenca, esenca, bistvo, bit, substanca, resničnost, bog, duša, torej vrsta osrednjih informacijskih konceptov.

Kaj je tedaj Aristotel v svoji Metafiziki konkretno obravnaval? Kako je razumeval to, kar je bila *(ta) meta (ta) physika*? Njegovo delo [MP] je mogoče razdeliti v skupine knjig, ki obravnavajo uvode v filozofijo, področje (provinco) filozofije, bit in nastajanje, filozofske odlomke in nespremenljivo (večno) bit. Posebni termini njegovega dela so: bit, kategorije, principi pojasnjevanja, narava in sprememba, človekova narava in duša, um in naposled božje. Oglejmo si kratke povzetke knjig iz njegove Metafizike [MP].

Uvode v filozofijo sestavljajo knjige (vsebina):

TEORIJA POJASNJEVANJA (teoretično znanje; narava in cilj modrosti; materiali, gibanje in dobro; pitagorejski in parmenidski principi; platonski material in formalne razlage; razlaga kot material, Učinkovalno, Formalno in Končno;

kritika zgodnjih filozofij in doktrin o idejah);

OPOMBE O FILOZOFSKIH PROCEDURAH (napredek v filozofskem znanju; zavrnitev neskončnega vračanja; pomembnost vaje in metode);

ZNAČILNI PROBLEMI SPLOŠNE FILOZOFIJE (oris filozofskih problemov; enotna znanost in spremenjena bit; kategorije kot principi pojasnjevanja; oblike, principi in enota; telesna in matematična bit; ideje, moč in univerzalnost).

Področje filozofije sestavljajo knjige:

BIT IN ZNANJE (znanost o biti kot biti; enotnost filozofije; filozofija in aksiomatika; razprava o kontradikciji; percepcija, sprememba in resnica; prava razsodba in relativnost; posrednost in izključena sredina; kontradikcija in prazna indiskriminacija);

DEFINICIJE TERMINOV (začetek; pojasnjevalni faktor; element; narava; nujno; Eno; bit; primarna bit; isto, drugo, različno, podobno; nasprotno, drugo v načinu; prej in potem; moč; količina; kakovost; relacija; popolno; meja; dispozicija; navada; trajanje; pomanjkanje; imeti in držati; izvirati iz; del; celota; mnogostransko; genus; napačno; naključno);

PRVA FILOZOFIJA IN IRELEVANTNI NAČINI (teoretične znanosti kot naravno, matematično in teološko; izločitev naključne biti iz znanosti; pristnost naključnega; izločitev biti kot resničnega iz znanosti);

Bit in nastajanje obravnavajo knjige:

ISKANJE PRIMARNE BITI (primarna in odvisna bit; definicija in integralni koncepti; definicija, znanje in objekti; vodila za naravno in umetno produkcijo; spojenost materije in oblike v objektih; tipi sprememb; definicija, analiza in oblika; definicije in težko razpoznavne oblike; definicije in osnovne značilnosti; univerzalne in skupne lastnosti; univerzalije, definicija in znanje; najvišje univerzalije; problem enotnosti individualnega);

ENOTNOST MATERIJ IN FORME (materija in sprememba; diferencialne značilnosti in individualnost; domnevno posredovanje med materijo in formo; nastanek specifičnih objektov in dogodkov; težave v logiki spremembe; enotnost individualno pojasnjene);

SILE IN OPERACIJE (aktivna in pasivna sila; neracionalna in racionalna sila; sila in sprememba; sila in možnost in nemožnost; antiteza sile in dejanja; pogoji potencialne biti; ocene sile in dejanja; resnica in bit);

ENOTA IN ODVEDLJIVI KONCEPTI (enota kot individuum in mera; enota in bit kot končno veljavno; enota, pluralnost in njuni odvodi; narava nasprotij; skupno zanikanje skrajnosti; nasprotje enote glede na pluralnost; narava posredujočega; drugost; nasprotja, ki označujejo razlike v vrsti; minljivo in neminljivo).

Filozofski odlomki so knjiga, ki obravnava *ponovitve in citate*, in sicer

O METAFIZIKI (vprašanja o enotnosti modrosti; vprašanja o statusu principov; bit in enotnost filozofije; prva znanost in aksiomatika; principi nasprotja; trdilne težave pri kontradikciji; stopnja teologije med znanostmi; bit kot naključje in kot resnica) in

O FIZIKI (naključje; sila, operacija in gibanje; neskončno; sprememba in gibanje; vrste gibanja in sorodni koncepti).

Večno bit obravnavajo knjige:

BOŽJA BIT (primarne biti in njihove vrste; spremenljiva primarna bit in materija; definitna sprememba in oblike; analogije različnih sprememb; status principov v okviru minljive biti; večni prvi vzrok; končno dobro; zvezdna božanstva in božja enotnost; samoaktivnost vrhovne biti; božja popolnost in naravni svet);

MATEMATIČNE ENTITETE IN IDEJE (vidiki matematike in idej; matematika in konkretno; matematika kot abstraktno; ideje kot izvirno in izbrano; ideje kot brezpomembno za pojasnjevanje; vidiki števil kot pojasnila; narava in izpeljava števil; števila, geometrija in ideje; splošnost in partikularna referenca znanja);

ŠTEVILA, IDEJE IN PRVI PRINCIPI (nasprotni principi, enota in pluralnost; elementi ter večna in pluralna bit; števila ideje in generacije; prvi principi in bog; števila, generacija in pojasnilo; posledice fantastičnih doktrin o številih).

Metafizika je klasično ime za osnovno filozofsko znanost, ki ji je temelje postavil Aristotel. V okviru metafizike se združujejo velika vprašanja in sistemski pojmi tako imenovanih pos-

lednjih, mejnih, še mogočih vzrokov biti. To metafizično pojmovanje si lasti določeno univerzalnost in vključuje (upoštevajo) druge discipline, npr. logiko, spoznavno teorijo, ontologijo, etiko, estetiko, kibernetiko itd. Tu postane metafizika sinonim za filozofijo, s katero je od Aristotela dalje bistveno povezana (prva filozofija).

Kot osrednji element Zapadne filozofije pomeni metafizika od Grkov dalje različne stvari. Je poskus opredeljevanja eksistence ali resničnosti (realnosti) kot celote. V tem se razlikuje od naravnih znanosti, ki raziskujejo le posamezne dele ali vidike celote. Materializem in idealizem, Spinozin monizem in Leibnizova monadologija, skratka univerzalne teorije, so primeri metafizike v tem smislu. Metafizika je tudi poskus preučevanja področja nadčutnega (zunajčutnega), ki je onkraj izkustvene informacije. Metafizika oblikuje gotove (nedvomne) prvinske principe kot temelje za vse drugo znanje, kritično raziskuje, kaj prezre in pozabi bolj (znanstveno, filozofsko) omejena ali usmerjena disciplina kot dano (predpostavljeno, domnevano, privzeto, tавтоloško).

Kritika metafizike ugotavlja, da opisani cilji in smeri v bistvu niso dosegljivi. Človekov um naj ne bi odkrival faktov zunaj območja čutnega izkustva (senzorske informacije) oziroma zunaj informacijskih možnosti, ki so pogojene s človekovo avtopoezno naravo v spremenljivem in nepredvidljivem okolju. Npr. matematika, ki temelji na navdihu velikega števila metafizikov, dosega svojo izkustveno neodvisnost zgolj zaradi ukvarjanja s tавтоlogijami. Tudi prepričanje, da je realnost sestavljena iz ene same substance (monizem) ali iz neskončnega števila substanc (monadologija), ne prispeva k ekonomiji misli o svetu in tovrstno prepričanje naj ne bi bilo niti resnično, niti lažno, temveč nesmiselno. Vsak poskus opredeljevanja realnosti kot celote mora neizbežno uporabljati koncepte, ki so bili poprej razviti za elemente realnosti in so tako v konceptu celote zlorabljeni (empiricizem, pozitivizem).

Vendar pa prav naravoslovne znanosti in tudi naše vsakdanje izkušnje temeljijo na domišljenih metafizičnih sistemih informacije, ki jih sestavljajo znanje, koncepti, principi in prepričanja. Metafizični impulzi prihajajo iz sistematičnega

raziskovanja in ne iz realnosti oziroma iz fundamentalne strukture in organizacije realnosti kot informacije v možganih. Narava kot narava pozna koncepte, principe in prepričanja le kot človekove moduse mišljenja, kot konstrukte človekovega uma, kot miselne modele narave, ki so realnosti razmišljajočega uma, konkretne molekularne oblike in pojavni procesi nevronske zamreženih korteksov. Zakonitosti narave in družbe so čisti človekovi dosežki, njegove izvirne umišljenine, izvorna informacijska pojavnost prepletene žive nevronske strukture in organizacije, ki je oblikovna in procesna prepletенost informirajočega uma.

Metafizika kot informacijska vseobsežnost bitja vsebuje torej koncepte filozofske metafizike, ki od svojega začetka spekulativno išče vseobsegajoče osnovne principe, kot so npr. Bog, Bit, Ideja, Jaz, Monada, Apriorno, Weltgeist, Materija, Nasprotje, Gibanje, Čas, Volja, Obseženo, Up, Življenski prostor, Univerzalni fizikalni sistem, Formula formul itn., s katerimi bi bilo mogoče postopno pojasnevati resničnost v njeni totalnosti.

Ko uvajamo informacijski vidik metafizike, ki se od predhodnih vidikov razlikuje tako, da jih na svojstven način združuje, dodaja pa neko integralno lastnost, se spomnimo: da je Aristotelova metafizika izvirno to, kar sledi fiziki kot objektu neke Aristotelove razprave; da je filozofska metafizika relativno dobro opredeljen termin za filozofske temelje; obstaja pa še razumevanje metafizike kot pojem v pogovornem jeziku za označevanje nadnaravnega kot miselnega pojava. V tej dispoziciji stopi v ospredje metafizika kot informacijska kategorija, kot lastnost bitja, stvari, predmeta za sebe, za vidik svojega, notranjeznačilno pojavnega.

Kaj je metafizika kot informacija, kako informira? Kaj je metafizika stvari same (na sebi), kako se razlikuje od stvari same (na sebi)? »Stvar stvaruje« pomeni »Stvar informira na stvaren način.« Metafizika kot informacija je notranja informacija stvari in v tem specifični del informacije stvari same. Metafizika je tedaj tisti del informacije, ki se v informaciji pojavlja kot notranja opazovalna (za sebe) entiteta. Kako stvar »opazuje« sebe in svoje okolje, svojo »notranjo« in

tujo zunanjo informacijo? Kaj je metafizika stvari, bitja, informacije? To, kar opazuje, opisuje nekaj, ima lastnost opazovanja nečesa, producira informacijo Nad-nekaj, o-nekaj (metainformacijo), zunajnekajšno informacijo. Bitje kot fizični sistem združuje (povezuje v povezanost) svojo notranjo informacijo, zanj-informacijo, bitjevo informacijo kot metafiziko (fizike bitja). Metafizika označuje pojavljajočo informacijo bitja v fizičnem sistemu bitja, ki jo bitje kot avtopoezni sistem producira, generira za svojo rast, življenje, preživetje, obnašanje itd. Z metafiziko postane bitje opazovalec na zavestni in nezavedni ravni, kot razumno in avtomatno (instinktno) bitje.

Metafizika stvari kot informacija je posplošitev, ki postane smiselno mogoča z razumevanjem metafizike živega bitja, z živim izkustvom. Stvar je bitje, proces, razpoznavna, razločljiva entiteta, informacija. Metafizika stvari je informacija znotraj sistema stvari neglede na njeno naravo, izvor, pojavnost. Metafizika je notranja fenomenologija, tako kot se pojavlja in učinkuje v notranjosti kot sistemu stvari (kot sistem v sistemu), ki je za zunanost na določen način neodkrit, z naravnimi in umetnimi čutili zunanjih opazovalcev le delno zaznaven. Zaradi tega je ta pojavnost v določenem smislu nad-fizična, metafizična, v-fizična.

Grški prislov »meta« [Senc, GHR, 601] se pojavlja kot predpona zloženk in pomeni sredi, medtem; potem, tedaj (takrat), zatem; še k temu, razen tega (in kot predlog med, s, z, ob, poleg, za, nad). Npr. naravni jezik je sebi tudi metajezik, tj. opazovalni, opisovalni, spoznavni jezik jezika. Prav v tej metafiziki jezika kot informaciji se skriva tavitološkost, dokončno nerazrešljiva cirkularnost jezika (zaprtost jezika v jezik), konceptualna jezikovna neterminalnost (nedokončnost, nikoli dokončna bistvenost). Tudi fizika kot znanost ima svojo metafiziko, tisto npr., ki kot informacija legalizira informacijo v fiziki kot informaciji komune fizikov. Ta metafizični princip se uporablja zavestno in nezavedno v vsaki znanstveni disciplini, od matematike do filozofije.

Metafizika je za nas kot bitja naša, stvarna informacija, informacija nas samih kot stvari, o naši in drugi zaznani informaciji. Filozofsko

rečeno je metafizika informacija tubiti, to je v okviru avtopoeznega sistema bitja možna, aktualna, vsakršna, glede na »živo« fenomenologijo bitja celotna, torej eksistencialna informacija. Kot zavestna informacija lahko metafizika vsebuje tudi informacijo o biti stvari (bivajočega) le kot tubitna informacija biti. Bistvo stvari je tako na ravni bitja vselej metafizično, metafizično nastajalno, pojavljajoče, odvisno od stanja in atitude konkretne tubiti.

Kaj je metafizika bitja kot informacijska diferenca? Bitje samo (na sebi) je vsa informacijska fenomenologija bitja, zaznana in nezaznana z bitjem kot opazovalcem (in neopazovalcem) in z zunanjimi opazovalci. To je vsa informacija bitja (za bitje), toda ne vsa aktualna in potencialna informacijska fenomenologija bitja. Metafizika je značilna, bitjevsko prisotna in nastajajoča zanj-informacija ali znotraj-informacija, t.i. v-informacija bitja. Razlika informacije bitja samega in njegove metafizike je preostanek (diferencial), ki je lahko ali lahko postane zaznaven tudi zunanjemu opazovalcu, ni pa zaznaven za bitje, je informacijsko zanj brez vpliva. Ta preostanek je za bitje brez-informacija ali zunaj-informacija. Metafizika je tedaj prav informacijska diferenca med informacijo bitja samega in brez-informacijo za bitje.

V zavestni informaciji bitja postaneta razliki med informacijo bitja samega in njegovo metafiziko ter med informacijo bitja samega in brez-informacijo razumljivi (zaznani kot razliki) tako za bitje kot zavestnim opazovalcem kot za bitja kot zunanjimi zavestnimi opazovalci bitja. Tako kot bitje kot opazovalec ne more prodreti v informacijsko bistvo brez-informacije, tudi zunanji opazovalci bitja ne morejo prodreti v bistvo metafizike bitja, čeprav obstajajo informacijska prekritja (vmestitve) med brez-informacijo in metafiziko. Obstaja tedaj še tista diferenca med metafiziko bitja in brez-informacijo, ki ni zaznavna za metafiziko in tista diferenca, ki ni zaznavna za brez-informacijo.

Metafizika bitja, tako kot je opredeljena, je s tem vselej le delna informacija glede na informacijo bitja na sebi. Metafizika kot kulturna informacija je temeljna informacija filozofije, ki se je

nabrala skozi tisočletja človekovega umskega razvoja, njegovega filozofiranja (meditiranja). Med tema vrstama metafizike je seveda bistvena razlika, čeprav se medsebojno marsikje prekrivata. Zaznavanje te razlike je nekakšna meta-metafizika, to, kar je za metafiziko, za njenim obzorjem, kar prihaja, je na poti kot informacijsko obzorje metafizike bitja. Ontološka diferenca, ki jo je vpeljal Heidegger [SZ] kot razliko med bivajočim samim in bitjo samo, je znana informacijska diferenca v tradicionalni metafiziki in ontologiji in pomeni nepremostljivo razpetost med ontološkimi in ontičnimi v okviru Heideggrove temeljne ontologije. Danes označuje ontološka diferenca razmerje med dvema področjema, za kateri velja a priori, da ju ni moč reducirati eno na drugo, da torej ne gre za dva vidika ene in iste stvari.

4. Sklepna beseda

V okviru te kratke razprave o stvari sami kot informacijski in kot metafiziki stvari kot informacijski se nismo dotaknili še vrste drugih stvari, ki bi spadale v ta kontekst, vendar ne samo v kontekst stvari. Zato smo se omejili na vsebino dveh tistih poglavij v okviru splošne informacijske fenomenologije [Železnikar, II], ki se stvari kot informacijskega pojava neposredno dotikata. Nismo se posebej dotaknili razumevanja kot hermenevtike stvari [Gadamer, PH] in kot hermenevtične informacije [UAI]. Ognili smo se tudi formalnemu teoretiziranju (npr. v smislu [Landman, TTI]), ki bi bilo vsekakor zelo zanimivo (z uporabo posebnega formalnega aparata).

Z informacijskima pojmomoma stvar in metafizika (stvari) smo uvedli le sodobnejši pogled na ti mejni informacijski pojavnosti v človekovih korteksih, tj. kot kategoriji zavesti. Ta »transformacija« razumevanja iz tradicionalnega filozofskega polja v informacijsko polje skriva seveda določeno namero, ki jo moramo šele odkrivati. Eno od vprašanj te namere je tehnološko in za današnji čas že preseženo: Kaj je računalnik kot stvar sama in kakšna je njegova metafizika? Načrtovalcu računalniške arhitekture in

programerju se zdi to vprašanje razrešeno, dokler se giblje v strogo determiniranem prostoru načrtovalnih orodij, znanja oziroma metodologije. Kaj pa informacijski stroj: kakšna je njegova stvar in metafizika, če deluje na temelju informacijskih principov [OWI]? Zahteva teh principov je namreč informacijska nastajalnost, ki je stvarna (arhitekturna) in metafizična (programska). To pa ni več zgolj računalnik, ki je naposled le stvar arhitekturne (npr. silicijske) in programske (algoritmčne) vnaprej-determiniranosti ali za-vselej-determiniranosti.

Drugo je seveda vprašanje vrednot mišljenja, ki so tradicionalno in predvsem tradicionalno utemeljene. Te vrednote priznavajo pretežno filozofsko in ustaljeno znanstveno pojmovanje: informacijsko vrednotenje postaja za njih moteče, ker vstopa bistveno v metafiziko stvari filozofije in znanosti, njihovih pojmov in pojmovanj teh pojmov kot informacijskih stvari. Informacija, ko informira, postavlja predvsem vprašanje o »kako« predmeti, stvari informirajo znotraj in navzven, npr. v uporabniški prostor predmetov. To vprašanje se postavlja tako za fizične, tehnološke kot za mentalne, mišljenske stvari. Razširjeno doumevanje informacije upošteva prav vrednote te vrste, njihovo nastajanje v umu in prenos tega v vsakdanjo rabo.

Stvar kot informacija se pomika vselej še v pozicijo opazovanja in s svojo attitudo opazovanja razvija metafiziko stvari. To velja npr. za stvari (entitete) v korteksih, ki so videzi (Erscheinungen) realnih stvari samih (na sebi). Tudi prihodnji informacijski stroj bo le neke vrste tehnološki korteks vendar ne zgolj algoritmčni, temveč bistveno bolj informacijski. Njegova stvar in metafizika bosta na področju človekovih artefaktov še prilagodljivejši, prožnejši in predvsem uporabnejši ali vobče bliže realnosti.

Slovstvo

[MP] Aristotle, *Metaphysics*, The University of Michigan Press, Ann Arbor, Mi (1960).

[BSN] Nottebohm, F., *From Bird Song to Neurogenesis*, Scientific American (1989) 2, 56-61.

[PH] Gadamer, H.-G., *Philosophical Hermeneutics*, University of California Press, Berkley, Ca (1977).

[SZ] Heidegger, M., *Sein und Zeit*, Max Niemeyer Verlag, Tübingen (1986).

[WIT] Heidegger, M., *What is a Thing?* Regnery/Gateway, South Bend, In (1967).

[TTI] Landman, F., *Towards a Theory of Information*, GRASS Series, Foris, Dordrecht (1988), Holland.

[AC] Maturana, H.R. and F.J. Varela, *Autopoiesis and Cognition*, D. Reidel Publ. Co., Dordrecht (1972), Holland.

[GHR] Senc, S., *Grčko-hrvatski rječnik*, Kr. hrv.-slav.- dalm. zem. vlade, Zagreb (1910).

[UAI] Železnikar, A.P., *Understanding as Information*, *Informatika* 14 (1990) 3, 8-30.

[OWI] Železnikar, A.P., *On the Way to Information 1*, Slovensko društvo Informatika, Ljubljana (1990).

[II] Železnikar, A.P., *Informacijski izreki*, (knjiga v pripravi), Ljubljana (1991).

Opomba. Ta prispevek je izvleček iz knjige »Informacijski izreki«, in sicer iz treh (od skupaj 29) poglavij, ki obravnavajo informacijsko fenomenologijo. Avtor se opravičuje, ker zaradi tega snov v tem prispevku za marsikateri okus ni vsebinsko zaokrožena. Prispevek je zasebno avtorsko delo in ga ni dovoljeno uporabljati ali reproducirati brez pismenega potrdila. Izjema so le kratki citati v okviru kritičnih in preglednih razprav. Za to informacijo je pristojen avtor sam.

* * * * *

Knjiga

Antona P. Železnikarja

On the Way to Information

(Na poti k informaciji)

(recenziji na strani 79 in 80)

odpira izvirne poglede in možnosti razvoja

**teorije informacije,
umetne inteligence
in nove poglede na področje informacije.**

Profesor Branko Souček
in

doc. dr. Valter Motaln

podajata svoja stališča in ocene
o knjigi.

Knjigo lahko naročite pri

Slovenskem društvu Informatika,

po telefonu (061) 214 455
ali na naslov Tržaška c. 2, Ljubljana,
s plačilom din 270.

* * * * *